

Києві Т. Масарик у присутності представників Англії, Франції і Сербії підписав угоду про визнання чехословацького корпусу нейтральною стороною та вихід його за межі території України вглиб Росії та подальший рух Транссибірською залізницею до Владивостока. Евакуація 72644 чехів закінчилася у липні – серпні 1920 р.

Лілія ЩЕРБІН
(Івано-Франківськ)

МІЖ НАЦІОНАЛІЗМОМ ТА ЛІБЕРАЛІЗМОМ: УКРАЇНСЬКЕ ПИТАННЯ ТА П. СТРУВЕ

Зпочатком Першої світової війни нового резонансу набула полеміка щодо позиції П. Б. Струве з українського питання, яка набрала обертів ще в 1911–1912 рр. У 1914 р. П. Струве звинуватив український рух в австро-німецькій орієнтації, називав його культурним сепаратизмом.

9 листопада 1914 р. П. Мілюков відмежувався від таких радикальних виступів Струве у своїй статті “Украинский вопрос и П. Б. Струве”. Наступ на українство П. Струве продовжив на засіданні ЦК 7 грудня 1914 р., зарахувавши М. Грушевського до прихильників австрійської орієнтації. Репресивні заходи російської адміністрації в Галичині П. Струве називав необхідністю воєнного часу.

П. Струве відстоював своє особливе ставлення до українського питання, надаючи українській мові статусу “малоросійського наріччя російської мови”, діалекту, прирівнюючи українців до “провансальців”. Правий кадет закликав російське суспільство до протидії українському культурно-політичному рухові, який може загрожувати внесенням роздвоєння в розвиток єдиної російської культури. Визнаючи факт особливого існування малоросійського народу в Галичині, П. Струве пропонував здійснювати об’єднання цієї території з Росією не поліцейськими заходами, а шляхом

Лілія Щербін – к.і.н., доцент кафедри всесвітньої історії Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника.

поєднання “продуманих культурних заходів органічного характеру з органічними реформами в області соціально-економічних відносин”. Він розглядав Галичину як колосальний простір для “моральних завоювань”, які закладуть фундамент для справжнього приєднання відірваної російської землі з Великою Росією. Такі публічні заяви П. Струве викликали знову хвилю емоцій і дебатів серед громадськості як російської, так і української.

С. Петлюра в словах П. Струве українофоба побачив певну аналогію, почув у цій “новизні старовину” риторики валуєвського циркуляру 1863 р.

Упродовж 22 грудня 1914 р. – 11 січня 1915 р. П. Струве перебував у Галичині, спілкувався з москвофілами. Під час “галицького турне” він відчув “неминучість приєднання Галичини до Росії, необхідність визнавати нові умови “російського буття”. Він позитивно оцінив москвофільство як “своєрідний народний рух, який у несприятливих умовах проводить ідею єдності галицьких росіян з усім російським народом”, як “великий культурний факт, культурно-національну течію”. Діячі цього напрямку, на думку П. Струве, стали творцями дива, бо вони за прикордонними стовпами, в умовах поліцейського нагляду, при байдужості російської прогресивної думки культивували ідею національної культурної єдності російського народу. Він передбачав неминучу й необхідну глибоку русифікацію Галичини. П. Струве був переконаний, що в Галичині потрібна тверда політика влади, “спрямована на органічне зближення краю з Росією”, пропонував запровадити навчання російською мовою із збереженням місцевої мови в початковій школі: “Треба, щоб вся Галичина могла читати Гоголя у російському оригіналі”. 31 січня 1915 р. на засіданні Центрального комітету П. Струве звітував про свою поїздку в Галичину, що викликало негативну реакцію однопартійців. Дослідник Р. Пайпс вважав, що ізоляція, у яку потрапив П. Струве у зв'язку з українською проблемою на засіданні 31 січня 1915 р., виявилася повною: ніхто з відомих кадетів, у тому числі його друзі й однодумці з консервативного крила не висловилися на його підтримку.

8 червня 1915 р. П. Струве написав лист П. Долгорукому, у якому повідомив про вихід із Центрального комітету через розбіжності між більшістю комітету й партії та ним, що, по суті, стало фактичним розривом з кадетами. Навіть у донесеннях Департаменту поліції йшла мова про розходження на конференції між більшістю членів і П. Струве, про його протест проти положень резолюції з українського питання, про неявку на останнє засідання конференції і лист про вихід з партії.